

Den tyske Forbundsrepubliks bogkunst i de sidste ti år

AF GEORG KURT SCHAUER

Tysk faglitteratur har siden Otto Grautoffs og Rudolf Kautzschs historiske forsøg omkring århundredeskiftet benyttet ordet bogkunst, når det drejer sig om bogens tilrettelægning i mere eksklusiv forstand. Bogkunst er ikke blot en funktionel formidling af ord og billede; den tjener tillige en åndelig sag, idet den ikke alene anvender tekniske, men også kunstneriske virkemidler. I vore dage skelner vi mellem bøger til det øjeblikkelige behov og dem af mere varig værdi. Over for bogen til offentlige og private biblioteker står masseforbrugets enkelt udstyrede tidsskrifter og paperbacks af enhver art. Mens biblioteks-bogen skal være holdbar, smukt udstyret og med en ydre form, der giver udtryk for indholdets betydning, kræver litteraturen til det øjeblikkelige behov et omslag, der hurtigt fremkalder en købsbeslutning. I det følgende beskæftiger vi os kun med den bog, der er bestemt til at vare, og som tillige udgør en del af brugskunsten.

Her spiller billedet naturligvis en forholdsvis stor rolle, selv om begrebet illustration kan begrænses af forfatteren. Men ikke enhver billedrække med tekst i boglignende form er en illustreret bog. Samspillet mellem ord og billed skal være en dialog i lighed med den musikalske duet. Der findes bøger til at se i og bøger til at læse i. I første tilfælde dominerer billedet, i andet tilfælde ordet, formlen og tallet. Illustrerede værker får derimod deres kraft og skønhed i sammenspillet mellem ligeberettigede partnere. Når en bog bare tilfældigt eller af merkantile grunde er en blanding af tekst og billede, eller når billedet ikke er andet end en fornyet gentagelse af teksten, opfylder den ikke det særlige krav, der stilles til den illustrerede bog.

*Billede
illustration*

I over fyrre år har der i de fleste kulturlande været årlige udvælgelser, der ikke baseres på bogens indhold, men på dens form. Man søger »de smukkeste bøger« i et lands årsproduktion – det vil sige: man søger manifestationer af bogkunst. Naturligvis er der i hvert land altid kun en del af de udvalgte bøger, som opfylder betingelserne for kunst og skønhed, men

*Arlige
udvælgelser*

alle udvælgelser stræber efter det bedste, og mange af resultaterne er uden tvivl bemærkelsesværdige bidrag til bogkunsten. Men selv om der udfoldes livlige bestræbelser for ikke at fordele nogen del af den samlede produktion af varige bøger, påvirkes mange udvælgelser alligevel af økonomiske synspunkter. Derfor er visse titler uvigtige, mens andre, der er værdifulde for helhedsbilledet, mangler. Det ser ud til, at konkurrencematerialet i flere lande ikke er stort nok og ikke indeholder alle væsentlige publikationer. Det er givet, at dommerne overalt er ypperlige kendere af bogvæsenet, men arten af bedømmelsen er ikke altid overbevisende. Dommerkomitéernes resultater har været til stor nytte for denne artikels forfatter, men det ville være farligt ukritisk at overtage udvælgelsernes resultater.

I de betydelige forlags produktioner findes der med mellemrum bøger af kunstnerisk rang. I 1961 gav Krefelder-forlæggeren Scherpe, støttet af sit eget udmærkede trykkeri, den internationalt kendte skrift- og bogkunstner Hermann Zapf mulighed for at udgive argentineren Raoul Rosarivos værk *Divina Proportio Typographica* i mesterlig form. Ved Ipx London 1963 blev værket udmærket som en af de vigtigste efterkrigs-præstationer. Også Fischer Verlags produktion står på et højt niveau. Til de usædvanlige udgivelser hører den ligeledes af Hermann Zapf tilrettelagte tosprogede udgave af *René Char's* digtning, og blandt de bedste illustrerede bøger fra dette forlag må nævnes *Thamar* af Thomas Mann med helsides billeder af Gunter Böhmer samt *Egle Marinis* digte med skrotblade af Marino Marini (1958). Hos Insel-Verlag er den omhyggelige formgivning, som Anton Kippenberg grundlagde sammen med sine venner Walter Tiemann og Carl Ernst Poeschel, efter 1945 næsten uden afbrydelse blevet fortsat af Gotthard de Beauclair. Glædelige virkninger er også at spore efter Inselns forbindelse med Suhrkamp-Verlag. Kendetegnende for forlagets gamle ånd er den mægtige Bamberger Apokalypse (1958), den statelige *Die Kunst mit Vögeln zu jagen* (2 bind, 1964) og det vigtige *Katalog der Rilke-Sammlung Richard von Mises* (1966). Til de udsøgte bøger fra Inselns seneste blomstringstid hører den fra det 18. århundrede hentede roman *Vathek* af William Beckford (1964), forsynet med henrivende billeder af den unge Wilfried Blecher. I samme periode oplevede også det i 1912 grundlagte Insel-Bücherei en glansfuld udfoldelse såvel typografisk som illustrativt. På ny viste det sig frugtbart at

Forskellige
forlags
udgivelser

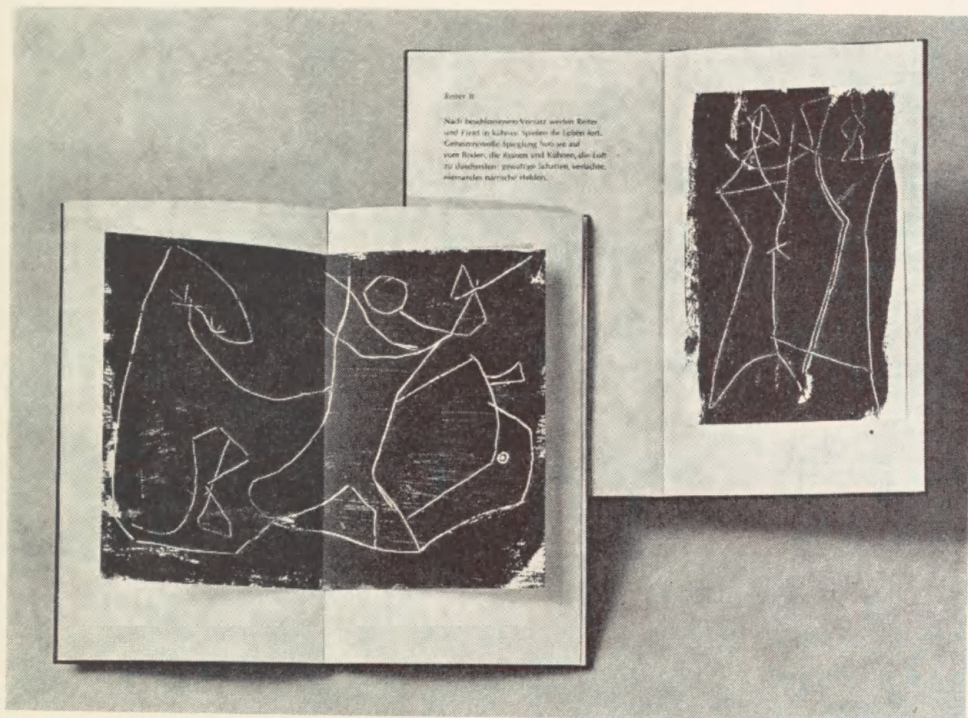
indbinde de tynde småbind individuelt. I den forbindelse må også nævnes de små biblio­filudgaver, som Hermann Zapf udstyrer for boghandler Hermann Emig i Amorbach.

Som for tres år siden nyder Insel-Verlags udgaver på bibel­papir også i dag stor anseelse. Som eksempler skal nævnes *Der Born Judas* (1959), den samlede udgave af *Adalbert Stifter* (1959) og den fornylig sluttede *Rilke-Ausgabe* i 6 bind (1966). Siden fembinds-udgaven af *Rudolf Alexander Schröder* udkom på Suhrkamp-Verlag i 1952, er der hvert år kommet en eller anden samlet udgave af rang, for eksempel *Martin Buber* (Kösel 1964) og *Theodor Fontane* (Hanser 1966).

Bibeltypografien har i de forløbne ti år især været vist op­mærksomhed hos Württembergische Bibelanstalt i Stuttgart. Ved siden af de traditionelle udgaver, der på ny er udsendt med frakturskrifter, først og fremmest af Carl Keidel og Max Caflisch, er man begyndt med gode antikva-bibler af Hermann Zapf og Gotthard de Beauclair, hvis *Kleinquartbibel* fra 1959 har været banebrydende. Både i det internationale foretagende Liber Librorum (Stockholm 1955) og i Württembergische Bibelanstalts samlemappe fra 1962 deltog de nævnte kunstnere sammen med flere andre.

Bibeltypografien

Egle Marini:
Gedichte. Illustreret
af Marino Marini.
S. Fischer 1958

Den videnskabelige bogproduktion er meget uegal, fordi man blandt dem, som understøtter sådanne udgaver, ikke har nogen forståelse for overensstemmende form og sobert tryk. Dog udstyrer forlaget C. E. Poeschel sine videnskabelige værker i Ernst F. H. Schneidlers ånd, og på samme måde bærer den af Walter Brudi påvirkede produktion fra Rainer Wunderlich Verlag den berømte Stuttgarter skoles stempel. Lige så prisværdigt er det, at enkelte forlæggere giver opgaver til så betydelige formgivere som f. eks. Jan Tschichold, hvad der kan resultere i mønstereksempler som tobindsværket om *Mambre* (Wewel 1957). Biografien *Der Kaiser Konstantin* af Ludvig Voelkl (Prestel 1957) udmærker sig både ved indbinding, omslag og ved sin typografi. Netop Prestel-Verlag har skabt bemærkelsesværdige bogtyper af populærvidenskabelig art, bl. a. *Bilder aus deutscher Vergangenheit*, hvis grundform er lagt af grafikeren og formgiveren Eugen Sporer.

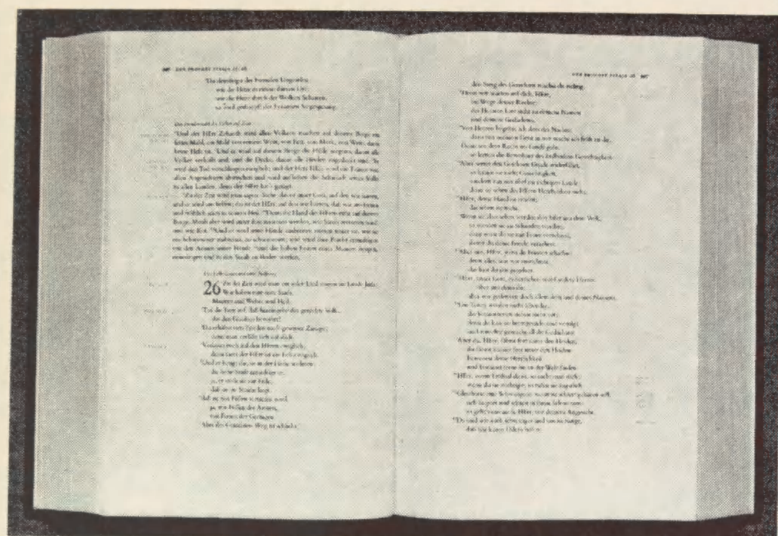
Den videnskabelige bogproduktion

I voksende omfang stiller erhvervslivet bogen i sin reklames tjeneste. Disse bøger formgives kun sjældent som reklametryk men hyppigere under ledelse af ansete bogfagfolk, som f. eks. Carl Keidel (Offizin Chr. Scheufele, Stuttgart), og dele af oplagene frigives til salg gennem boghandelen. Samleværket *Wandel der chemischen Technik* (Farbwerke Hoechst 1963) er ikke blot en eftertragtet fagbog på grund af sit indhold, men et skoleeksempel på videnskabelig sats og trykning (Weisbecker, Frankfurt a. M.). Huset C. H. Beck i München og Nördlingen (forlag og trykkeri) har fejret sit tohundredårs jubilæum med en monografi, der fra titelblade til indbinding er en egenproduktion af fornemste art. Det samme gælder Papierfabrik zum Bruderhaus's historie, formgivet af Keidel, den førende tilrettelægger i Stuttgart (Paul Krauss: *Gustav Werner*, Stiftung zum Bruderhaus, Reutlingen 1959).

Bogen som reklame

Med *Bauhausbuch* (Moholy-Nagy, 1923) fjernede billedbogen sig fra tekstbogen, og nogle år senere viste Burchartz (1929) i sin *Münster zu Essen*, hvordan der kunne skabes en ny ligevægt mellem billede og tekst. Siden da har bogen til at se i i modsætning til bogen til at læse i udviklet sig selvstændigt og uden hensyn til proportionens teoretikere (som f. eks. Tschichold). Med støtte fra en bestandigt sikrere reproduktionsteknik og fortrinligt kunsttrykpapir (bl. a. fra Scheufelen, Oberlenningen), har det en- og flerfarvede kunsttryk hævet sig til et bemærkelsesværdig niveau, men også offsettrykket er

Den illustrerede bog

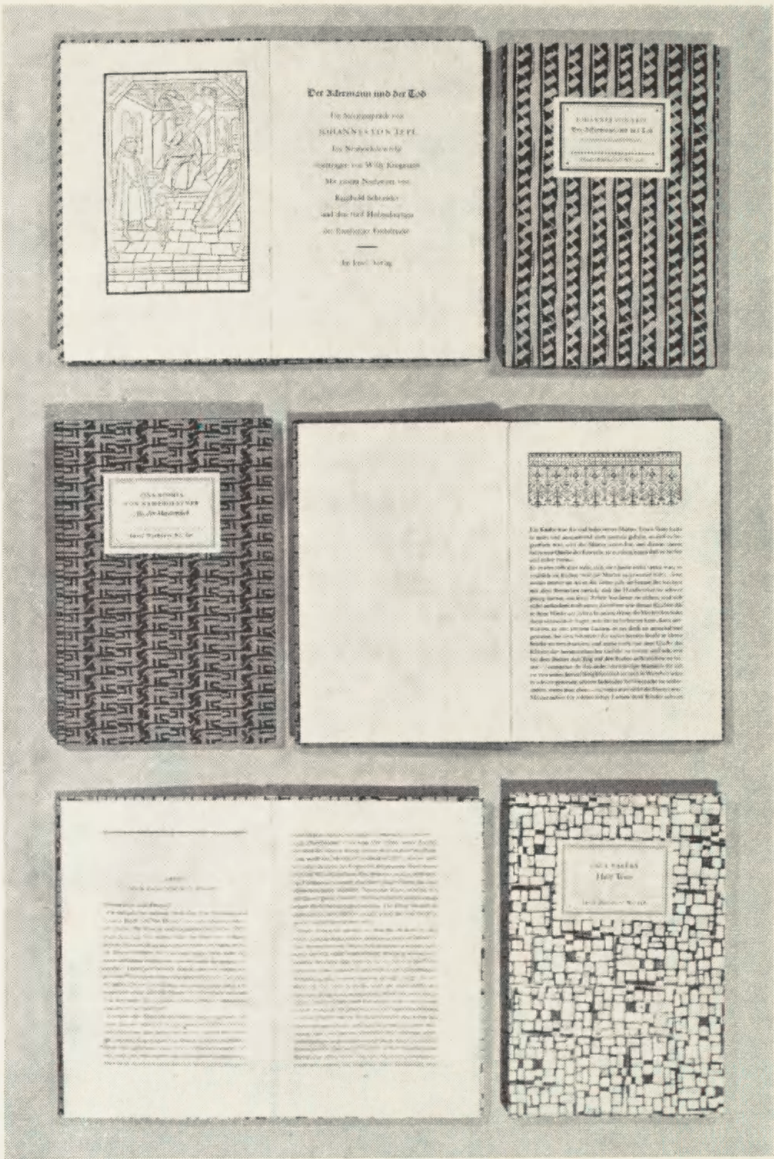
Bibelen.
Württ. Bibelanstalt,
Stuttgart 1959.
Tilrettelægning:
G. de Beaclair /
Wolfgang Tiessen

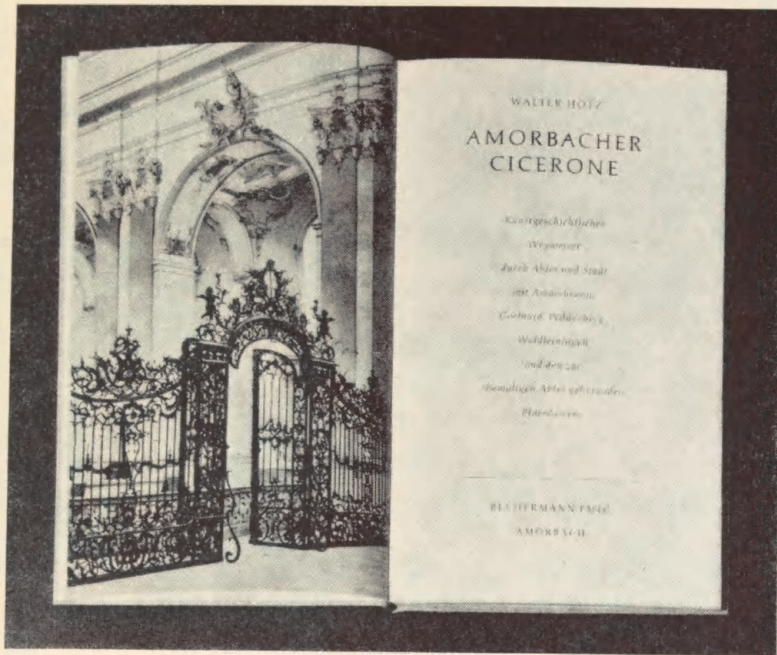
fremkommet med betydelige værker. Som eksempler på højtryksmetoden kan nævnes: *Kunst aus Byzanz* (Hirmer, 1959), *Josef Hegenbarth/Zeichnungen* (Gebr. Mann, 1959), *Hans von Marées, Die Fresken in Neapel* (Prestel, 1958), *Bucheinbände aus elf Jahrhunderten* (Bruckmann, 1958) og Hausensteins *Vom Geist des Barock* (Prestel, 1956). På fladtrykkets område har først og fremmest Chr. Belser (trykkeri og forlag, grafisk formgivning: Alfred Finsterer) udgivet en markant type skuebog i stort format, bl. a. Reiters værk *Der Käfer* (1960) og jubilæumsværket *Geistige Väter des Abendlandes* (1960). Af samme kvalitet er Bernhard Degenharts værk *Italienische Zeichner der Gegenwart* (Gebr. Mann, 1956).

Med Moël (Ellermann, 1959) har Christoph Meckel påny forsøgt sig med den autobiografiske billedfortælling. Fritz Busses fortryllende tegnekunst forener sig glimrende med typografien i Otto Fegers *Geist und Glanz oberschwäbischer Bibliotheken* (Bruckmann, 1956). Gerhard Oberländer beskæftiger sig som illustratør overvejende med børne- og ungdomsbogen. Hans udstyr er forskelligt i tonearten, afstemt efter tekstens og temaets karakter som i *Grimms Märchen* (hos Ellermann og Büchergilde Gutenberg 1961) og bindene med *Andersens Märchen* samt Bürgers *Münchhausen*. Oberländer hører til de billedbogsillustratorer, der i løbet af de sidste ti år har hævet den tyske billedbog op på europæisk niveau. Som et af de her-

ligste eksempler fra hans atelier må nævnes *Das Märchen von den drei Äpfelbäumen* (Büchergilde Gutenberg 1958). I samme klasse ligger børnebøgerne fra arbejdsteamet Klaus Winter/Helmut Bischoff (*Die Sonne*, hos Otto Maier 1958, og *Förster Pribam*, hos Gerhard Stalling 1959). Rigere på fortællende tekst er den nydelige *Kein Park zu verkaufen* af Annemarie Wietig, illustreret af Dorothea Stefula (Ellermann 1957).

Insel-Bücherei
1957-1959

Walter Hotz: Amor-
bacher Cicerone.
Amorbach. Hermann
Emig 1959

Gennem længere tid har man kunnet spore en stærk forbedring i udgivelser fra erhvervslivets institutioner og fagskoler. Dette gælder både omfanget og betydningen af disse bøger uden for boghandelen. I øvrigt er forlag og erhvervsliv så nært forbundet med hinanden ved gensidig vejledning, udveksling af del-oplag og andre former for fællesskab, at en adskillelse af arbejdsområderne er blevet næsten umulig. Et par væsentlige bidrag til bogkunsten fra dette brede grænseområde skal her nævnes. C. H. Boehringer & Sohn i Ingelheim henvender sig til deres forretningsforbindelser med værker, der både videnskabeligt, typografisk og litterært er af høj kvalitet, f. eks. med *Gestein* (1966), der har fotografier af A. Renger-Patzsch samt tekster af Max Richter og Ernst Jünger; og *Hohenstaufen-burgen in Südtalien* med tekst af Hanno Hahn, ligeledes illustreret af A. Renger-Patzsch (Bruckmann 1961). Rudolph Karstadt fejrede i 1956 jubilæum ved at udsende et bind *Erindringer* med et mesterligt kalejdoskop af tekst- og billedokumenter. Alfred Mahlau skabte en næsten lige så udsøgt mindebog for Westfälische Drahtindustrie til dennes hundredårs-jubilæum i 1956. Og i rækken af tiltrækkende årspublikationer fra firmaet dr. Karl Thomae i Biberach lægger man mærke til det endnu ikke komplet udkomne værk *Das Herz* (hidtil 2 bind). Også

Forlag og
erhvervsliv

her svarer formen til det kulturhistoriske indhold. På bestilling af Farbwerke Bayer i Leverkusen har Verlag Battenberg, Stuttgart, udgivet det mægtige samlebind *Farben in Kultur und Leben* (af Hans Kramer og Otto Matschoss 1963 i udstyr ved Carl Keidel). Og Badische Anilin- und Soda-Fabrik AG i Ludwigshafen har i anledning af et jubilæum udgivet det stramt formgivne bind *Im Reich der Chemie* hos forlaget Econ (1965).

Höhere Graphische Fachschule i Stuttgart har under Gustav Barthels ledelse udmærket sig ved sine årlige præstationer. Af en lang række successer skal her nævnes to som eksempel på, hvor fleksibelt man arbejder på denne skole. Først udkom et omhyggeligt gennemtænkt oktavbind *Jean Paul: Sein Leben von ihm selbst erzählt* (1963), senere et rigt illustreret kvartbind (1965) *Französische Maler illustrieren Bücher* – en billedbog, der på det bedste stemmer overens med de franske illustrators højst forskelligartede udtryksmåder. Das Staatliche Lehrinstitut für Graphik, Druck und Werbung i Berlin udgav i 1966 med støtte fra Schriftgiesserei H. Berthold og Harris-Intertype-Gesellschaft – Gustav Bohadtis monografi *Justus Erich Walbaum*.

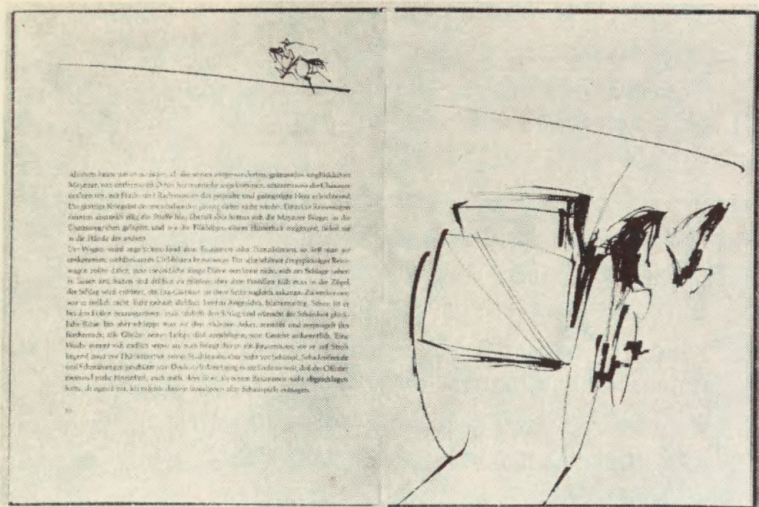
Af samme forfatter er der tidligere hos Berthold (1960) udkommet en værdifuld, fortrinligt formgivet, studie *Die Walbaum-Schriften und ihre Vorläufer*. Bauersche Giesserei har i

De grafiske skoler

Bøger om
typografi

Thomas Mann:
Thamar. Illustreret
af Gunter Böhmer.
S. Fischer, Frankfurt
a. M. 1956

J. W. Goethe:
Belagerung von
Maynz. Illustreret
af Hannes Gaab.
Mainz. Eggebrecht-
Presse 1961

årtier været kendt for sine specialpublikationer, som dels er blevet til tysk bibliofilis pragtstykker, dels til uundværligt værktøj for videnskabelige fagfolk. Til de nyere og nyeste udgivelser inden for skriftområdet hører *Bilder zur Odyssee* (1955), der indeholder cirka 180 træstik af den kendte illustratør Karl Rössing; og træsnit i stort format af Hans Orłowski til temaet *Orfeus og Eurydike* er med tekster af Ovid blevet forenet i en kassette i imperial-folio (1961). Barok lyrik med en tilsvarende barokpræget bogudsmykning af Günther Stiller møder vi i den yppige, vitale publikation *Freudenfeuerwerk* (1962). Hos Schriftgiesserei D. Stempel AG har Gotthard de Beauclairs og Hermann Zapfs årelange medarbejderskab givet sig udslag i en række typografisk og tryktekniisk forbilledlige specialpublikationer. Hermann Zapfs *Manuale Typographicum* er det anseeligste af dem. Beauclairs medvirken redegøres der for i et senere afsnit. Den med D. Stempel AG nært forbundne sættemaskinefabrik Linotype GmbH har næsten hvert år til sine forretningsvenner fundet på julepublikationer, der for størstedelens vedkommende – især i de seneste år – må betegnes som bibliofiludgaver, selv om det ikke har drejet sig om begrænsede oplag. Som et tidligt eksempel kan nævnes den af Horst Klie-mann udgivne *Stundenbuch für Letternfreunde* (1954), fra de sidste år *Wenn Sie ein Herz für mich und mein Geisteskind haben?*, en af H. Sarkowski sammenstillet række digterbreve om bogtilrettelægnings (1965).

Det har – ikke bare i det 19. men også i det 20. århundrede – været særdeles vigtigt, at foreninger for bogsamlere udsendte deres egne publikationer. Det i 1899 i Weimar grundlagte Gesellschaft der Bibliophilen har siden trediveerne under ledelse af Siegfried Buchenau (død 1964) udgivet en årbog *Imprimatur*, der har været rygraden i dets litterære og bogkunstneriske liv. I virkeligheden hører rækken på tolv bind samt den nye serie på hidtil fem bind (sidst 1967) til bibliofiliens mest betydelige internationale samleværker. Det i 1912 grundlagte Maximilian-Gesellschaft har mindre søgt at tilfredsstille bogelskernes selskabelige end dens samlermæssige ønsker, hvilket har tilført den tyske bogkunst successer af højeste rang. Der tænkes her bl. a. på følgende: Melvilles *Kikeriki oder das Krähen des edlen Habnes Beneventano* (1959) med de betydelige træstik af Otto Rohse, opslagsværket *Deutsche Buchkunst 1890-1960* (2 bind 1963) og pragtstykket i barok hyrdelitteratur *Damon und Lisille*, ved hvis genoptryk i fraktur (1966) formgiveren Richard von Sichowsky har vist en indfølgelse, der ikke kan overgås.

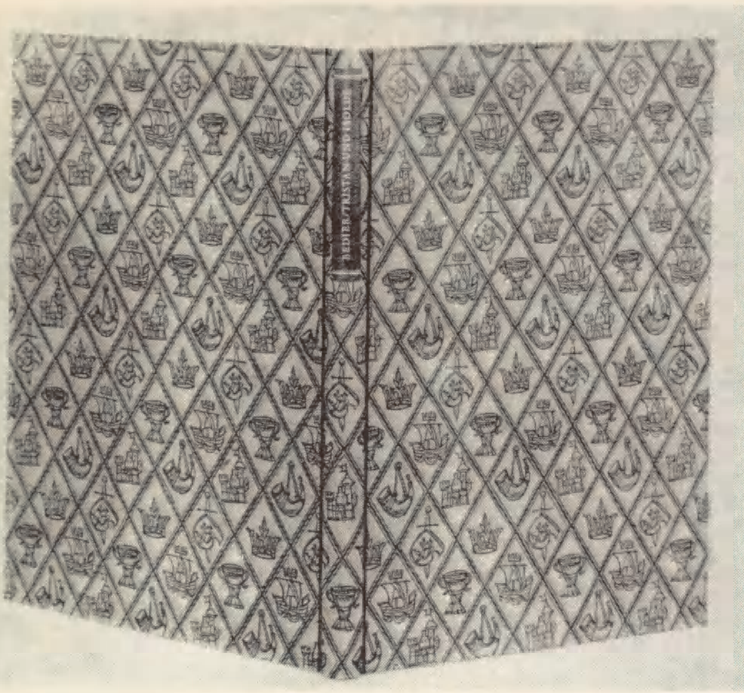
Bibliofil-
selskaber

De første tyske privatpresser blev grundlagt i 1907. William Morris havde antændt begejstringen for det grafiske håndværk, og Cobden-Sandersons strengt håndværksmæssige forbillede fik fra begyndelsen stor indflydelse på de tyske værksteder. Den første bølge i tysk bogtryk døde ud med Drugulin-pressen i 1939. Snart efter 1945 kom anden bølge. Mens første fase kan karakteriseres ved håndgjort papir og håndpresstryk, benyttede man i den anden – vel stærkest præget af Gotthard de Beauclair og D. Stempels offizin, som han især samarbejdede med – maskinfremstillet papir (ganske vist af bedste råstof) og maskintryk (men af en kvalitet, der var lært ved håndpressen). Efterkrigstiden beviser, at håndpressernes store tid havde uddannet fortrinlige fagfolk. Håndpresstrykket er i vore dage en undtagelse, hvorfor vi her udelukkende vil beskæftige os med den anden fases nye stil. Den overfladiske iagttagelse kunne måske indvende, at en tredje bølge længe har trængt sig på, men det ser ud til, at den anden fase endnu er frisk og aktionslysten. Den stemmer også fuldstændig overens med den definition, der i vore dage gælder for bibliofiltrykket. Hermed menes bøger, hvor et betydeligt indhold svarer til en usædvanlig formgivning med anvendelse af dyre og holdbare materialer. Tre egenskaber skal en bibliofiludgave i vore dage

Tyske
privatpresser

Hannes Gaab (1952). Af denne grafiker, af hvem der aldrig er blevet udsendt noget dagligdags, skal især nævnes pennetegningerne til den nye udgave af Goethes *Belagerung von Maynz* (1961) og til den dristige versalsats i *Daphnis und Chloe* (1958). I det senere, endnu dristigere tryk, voves det fantastiske forsøg grafik at akkompagnere insekternes lyd og rytme: *Die Grille und die Ameise*, 1966. Gaab går her til den yderste grænse for begrebet illustration. Otto Rohse, hvis træsnit allerede tidligt vakte opmærksomhed, har påbegyndt en række pressetryk, af hvilke Goethes *Briefe aus Venedig* med kobberstik sandsynligvis er de mest bemærkelsesværdige (1964). Den yngste håndpresseforlægger er Carl Hanser i München. Det fremgår tydeligt, at man hos det mangesidige forlag har villet udsende begrænsede udgaver i forfinet teknik og har, i det mindste til de to første tryk, vundet Hermann Zapf som formgiver. Det er pragtfulde folioudgaver: Torquato Tassos hyrdespil *Amyntas* med raderinger af Br. Cassinari (1966) samt Hesiods *Werke und Tage* med træsnit af Imre Reiner (ligeledes 1966). Trajanus Presse, understøttet af D. Stempel, opbygget og ledet af Gotthard de Beauclair, har skabt prototypen på den anden stil og er, hvad format angår, kun nødt til at gå ud over en rummelig oktav. Glemmes skal ikke den rene typografi i *Plus Ultra* af Gertrud von Le Fort (1953), og ikke mindre beundringsværdigt er *Das Evangelium des Johannes* (1960) på græsk og tysk. I begge tilfælde har udgiveren, der samtidig er tilrettelægger, selv givet udkast til indbindingerne og ladet dem fremstille som seriebind med håndbunden karakter. Tre værker er illustreret på klassisk vis af schweizeren Felix Hoffmann, med anvendelse af tre træsnitteknikker, først i længdetræ, dernæst i endetræ og endelig næsten i raster. *Die drei Falken* af Werner Bergengruen (1956), *Die Nymphe von Fiesole* af Boccaccio (1958) og *Lucidor* af H. von Hofmannsthal (1959). Ved Ipex i London 1963 blev *Die Frösche* af Aristofanes, med træstik af Imre Reiner (1961), givet højeste udmærkelse. I 1966 skete der en satsteknisk begivenhed af første rang. Jan Tschichold havde tegnet en moderne variant af Garamond-skrifterne, Sabon, hvis skriftbillede til håndsat, monotype-støbning og liniestøbning for første gang er fuldkommen identiske. Den første bogsats med denne skrift blev *Der Roman von Tristan und Isolde* med illustrationer af Fritz Kredel, det seneste tryk fra Trajanus-Presse (1966). Det er et uhørt held for starten af en skrift, at

Jan Tschichold

Bedier: Tristan und
Isolde. Illustreret af
Fritz Kredel.
Frankfurt a. M.,
Trajanus-Press 1966

den kan fejre sin debut i en bogkunstnerisk form af højeste rang. – Ikke alene på eget ansvar, men også på eget forlag, udkom for nogle år siden de Beauclairs tryk *Ars Librorum* i forskellige formater: *Das unschätzbare Schloss in der afrikanischen Höhle Xaxa*, en gammel folkebog med kostelige eventyrillustrationer af den unge tegner Wilfried Blecher, i stor-oktav (1962), et sirligt, udsøgt fremstillet lille-oktavbind med *Mozarts Briefe aus Paris* (1963) og en kassette, der indeholder digtene *Garten im Herbst* af Paul Appel. Imre Reiner har – denne gang litografisk – tilføjet frugter, løv og grene (1964). Løse, alle i kassette, men alligevel som en bog skal være og med ægte illustration, forherliges Platons *Gastmahl* med raderinger af Heinz Battke (1965). Farvelitografierne af Max Peiffer-Watenphul løfter Goethes *Buch Suleika* op i en trolddomsagtig belysning, en vidunderverden og dog intet andet end jordisk herlighed.

Hvor summarisk skildringen af de øverste regioner på bogtilrettelægningsens område end måtte være – så aner læseren vel, at vort seneste tiår ikke er fattigt, ikke materialistisk, ikke ligegyldigt over for den overensstemmende form og dens stigning til det udsøgte. Måtte den bogfremstilling, der er vokset frem af den første halvdel af århundredet, og som er blevet bedre i hvert tiår, stå sin prøve i den nærmeste fremtid. Den må ikke lade sig forstyrre af hastværksvanviddet og profitbegæret. Elektronisk hjælp i billedreproduktion og ved tryk – selv den nye fotosats skaber ikke nye værdimålestokke. De fleste fornyelser kan hjælpe os til lettere at opfylde de fortsat bestående forpligtelser til kvalitet. Pocket-bogen vil uden tvivl blive mere og mere nyttig til praktiske informationsformål, og dokumentarfilm og skrivemaskinsats får ganske givet voksende betydning for videnskaberne. Alligevel vil bogen i sin traditionelle form være uundværlig og ikke miste sin biblioteksegnede form – så længe vi ikke forsømmer, foragter og forråder den.

På dansk ved Vibeke Willumsen